

скрытых от непосредственного наблюдения, но влияющих на создание и восприятие художественного текста, и следовательно, на его перевод.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Гаспаров М.Л. Брюсов и буквализм // Поэтика перевода. М.: Наука, 1988. – С.29-62.
2. Дармодехина А.Н. Мир поэтической символики: проблемы интерпретации и перевода. – Краснодар: Кубанский гос. ун-т, 2005. – 372 с.
3. Джваршейшвили Р.Г. Психологическая проблема художественного перевода. – Тбилиси: «Мецниереба», 1984. – 66 с.
4. Залевская А.А. Психолингвистические исследования. Слово. Текст. Избранные труды. – М.: Гнозис. – 2005. – 543 с.
5. Казакова Т.А. Художественный перевод. Теория и практика. – СПб.: ООО «Инъязиздат», 2006. – 544 с.
6. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. – М.: Издательство ЛКИ, 2007. – 176 с.
7. Солодуб Ю.П., Альбрехт Ф.Б., Кузнецов А.Ю. Теория и практика художественного перевода. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 304 с.
8. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы). – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; 2002. – 416 с.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРЕ

Наталья Александрович – старший преподаватель, заведующая кафедрой общегуманитарной подготовки Анапского филиала Московского государственного гуманитарного университета имени М.А. Шолохова, соискатель кафедры теории и практики перевода Кубанского государственного университета.

Научные интересы: концептуальный анализ, перевод художественного текста.

ПЕРЕКЛАД ЗООНІМІВ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ

Маргарита БЕРЕЖНА (Кривий Ріг, Україна)

У статті розглянуто особливості відтворення зоонімів, вжитих в романах Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера; проаналізовано інформаційний потенціал онімів в мові оригіналу і мовах перекладів (українській і російській).

The article presents the peculiarities of zoonymes used in J. K. Rowling's Harry Potter books. It also explores informational differences rendered by proper names in the original and translations into Ukrainian and Russian.

Метою статті є дослідження функціонування та особливостей перекладу зоонімів в циклі дитячих оповідань Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера та їх перекладів українською та російською мовами. Мета роботи зумовила постановку дослідницьких задач: встановити об'єм і структуру зоономастикону творів; показати специфіку зоонімікону твору жанру фентезі; дослідити та систематизувати перекладацькі рішення щодо передачі зоонімів.

Імена власні привертають увагу перекладознавців в тому випадку, коли оніми позиціонуються письменником як частина його авторських стилістичних засобів. Для англійської письменниці Дж. К. Ролінг характерним є використання онімів для розкриття характеру персонажів, для непрямой вказівки на долю чи походження власника імені. Імена тварин, які часто відіграють провідну роль в розвитку сюжетної лінії, в переважній більшості є іменами характеристичними.

Дослідження виконано на матеріалі зоонімів, отриманих методом суцільної вибірки з романів Дж. К. Ролінг (та їх перекладів українською і російською мовами) «Harry Potter and the Philosopher's Stone», «Harry Potter and the Chamber of Secrets», «Harry Potter and the Prisoner of Azkaban», «Harry Potter and the Goblet of Fire», «Harry Potter and the Order of the Phoenix» та «Harry Potter and the Half-Blood Prince».

Результати дослідження підтверджують, що роль зоонімів не зводиться до простої ідентифікації тварин. В ході роботи було виявлено 27 об'єктів прямої номінації. З них 23 не мають зоонімних варіацій, наприклад: Snowy / Білосніжка / Снежинка, Tufty / Марсик / Хохолок, Mrs Norris / Місіс Норріс / миссис Норріс. Чотири мають по два варіанта імені, при цьому в якості другого варіанту використовується пестлива або скорочена форма, наприклад: Buckbeak – Веаку / Бакбик – Бікі / Клювокрыл – Клювик та Pigwidgeon – Ріг / Левконія – Лев / Сычик – Сыч.

Досліджуючи літературну зоономастику творів Дж.К. Ролінг, було виявлено її специфіку. По-перше, письменниця широко використовує «готові» (термін, запропонований Михайловим В.Н. [5: 9]) зооніми реального іменника (загалом 13 одиниць), які можна розподілити на дві великі категорії: «реальні» зооніми на позначення тварин-персонажів реального світу і «реальні» зооніми на позначення тварин-персонажів магічного світу.

Перша категорія, що складається з існуючих в мові зоонімів на позначення тварин-персонажів реального світу становить 3 одиниці. Прикладами «реальних» зоонімів є: кролик Binky / Бінкі / Пушистик, папуга Bungy / Бангі / Банги, жаба Trevor / Тревор / Тревор.

Тварини-власники імен – це персонажі епізодичні. Функція їх імен в тексті – підкреслити звичайність тварини. Для передачі зоонімів цієї групи перекладачі, як правило, використовують транскрипцію.

Друга категорія, що складається з «реальних» зоонімів на позначення тварин-персонажів магічного світу становить 12 одиниць, наприклад: Mr Paws / Лапонька / мистер Лапка, Tufty / Марсик / Хохолок. Для передачі зоонімів цієї групи перекладачі використовують калькування та онімну заміну (термін за Єрмоловичем Д. І. [3: 152]).

В цю групу входять, наприклад, клички чотирьох котів, що належать сусідці родичів Гаррі Поттера: Mr Tibbles / Мурчик / -, Mr Paws / Лапонька / мистер Лапка, Snowy / Білосніжка / Снежинка, Tufty / Марсик / Хохолок. Причинна зумовленість цього випадку найменування наступна: по задуму автора, і читач романів, і сам Гаррі Поттер лише в п'ятій книзі циклу дізнається про належність тварин до магічного світу, а до того часу має сприймати їх як звичайних представників реального світу. Перекладачі, які саме так і зрозуміли функцію зоонімів в тексті, використали для їх передачі онімну заміну, кальку і вилучення (в російському перекладі).

Проте в «Гаррі Поттері і Ордені Фенікса» саме Mr Tibbles / Мурчик / - відіграє певну роль в подіях твору. Як виявилось, сусідка була незвичайною бабусею, а її коти – незвичайними котами. Вони розуміли людську мову і могли виконувати різноманітні завдання. Так, в день, коли розпочинається історія, описана в п'ятій книзі, Mr Tibbles саме мав наглядати, щоб нічого поганого не сталося з Гаррі Поттером і сповістити чарівницю у разі потреби. В тексті знаходимо наступні слова власниці кота:

англ. It's just lucky I put Mr Tibbles on the case! [20: 28]

укр. На щастя, хоч містер Тиблз мені допомагав! [13: 25]

рос. Хорошо еще, я мистера Лапку привлекла! [7: 21]

Як бачимо, російський перекладач зрозумів, що мова йде про одного з котів чарівниці, але змушений був замінити його ім'я на ім'я іншого кота, який в першій книзі звався Mr Paws / Лапонька / мистер Лапка. Щодо українського перекладу, то очевидно, перекладач просто забув, що в першій книзі передав котяче ім'я Mr Tibbles функціональним аналогом Мурчик. А перед читачем постає ребус: що то за новий персонаж-чарівник і чому він сам не прийшов Гаррі на допомогу, а побіг кликати стареньку бабусю?

Розглянемо ще один приклад цієї ж групи. Він становить особливу цікавість з огляду на те, що в досліджуваних перекладах зоонім було передано різними методами. Йдеться про ім'я гігантського магічного триголового собаки Fluffy / Флафі / Пушок.

Для правильного сприйняття, а отже і передачі імені, необхідно розуміти образ персонажа, а також його алюзивність. В тексті знаходимо інформацію про те, що власник купив Флафі у якогось грека. Це логічно, оскільки прообраз Флафі – гігантський магічний триголовий пес Цербер походить саме з грецької міфології. В «Гаррі Поттері і філософському камені» Флафі, так само, як Цербер, виконує роль вартового. До того ж, обох істот поєднує і метод приборкання. В міфології Орфей загравав на лірі і приспав Цербера; в «Філософському камені» Квірел зігравав на арфі, а Гаррі, пізніше, – на дудці, і їм обом також вдалося приспати триголового гіганта-охоронця.

Розглянемо цей приклад докладніше в контексті:

англ. 'How do you know about Fluffy?' he said.

'Fluffy?' [21: 141]

укр. - Звідки ви си довідали про Флафі? – запитав він.

- Флафі? [15: 196]

рос. - А вы откуда про Пушка разузнали? – спросил он...

- Про Пушка? [10: 247]

В оригіналі зоонім виділено курсивом для передачі великого подиву Гаррі, коли він почув, що така небезпечна тварина має ім'я, що означає «пухнастий». Власник тварини так назвав істоту через свою любов до жажливих небезпечних істот, в яких він бачив тільки лагідних домашніх тваринок. Російський перекладач, калькувавши внутрішню форму зооніма, допомагає читачеві зрозуміти іронічність, закладену автором в ім'я, а український передає лише зовнішню форму імені транскрипцією.

Велику підгрупу в другій категорії складають алюзивні (термін, запропонований Виноградовим В.С. [1: 59]) імена власні (5 одиниць): Mrs Norris / Місіс Норріс / миссис Норріс, Hermes / Гермеса / Гермес, Nagini / Наджині / Нагайна. Для передачі зоонімів цієї групи перекладачі користуються транскрипцією, калькуванням та онімною заміною.

Розглянемо докладніше приклад: Hedwig / Гедвіґа / Букля – це сова, що належить Гаррі Поттеру. В своєму інтерв'ю [16] Ролінґ пояснила, що Hedwig – це ім'я середньовічної святої, покровительки дітей-сиріт. І в цьому контексті її ім'я сприймається, як характеристичне, оскільки Гаррі – сирота. Тому не зовсім зрозумілим є мотив російського перекладача, який в якості еквівалента обрав онімну заміну. Можна припустити, що він сприймає ім'я, як складене з двох частин: «hed» і «wig», де перша частина – фонетична алюзія до слова head «голова», а друга – це слово wig «перука». Можна було б розглядати такий варіант, якби не контекстуальне пояснення вибору її імені:

англ. He had decided to call her Hedwig, a name he had found in *A History of Magic* [21: 67].

укр. Він вирішив назвати її Гедвіґою, натрапивши на таке ім'я в «Історії магії» [15: 92].

рос. Гарри решил назвать ее Букля, это имя он нашел в «Истории магии» [10: 109].

Неможливо уявити, щоб у серйозному шкільному підручнику з історії магії описувався персонаж на ім'я «Букля». Приймаючи до уваги те, що «...переклад – це операція з розшифровки сенсів повідомлення... однієї мови, і відтворення їх в повідомленні... іншої мови» [2: 211], можна вважати, що до російського читача дійшло зовсім не те повідомлення, яке отримали англо- та україномовні читачі.

Не менш цікавим прикладом цієї ж категорії є ім'я міфічного птаха фенікса, – Fawkes / Фоукс / Фоукс. Ім'я Фоукса пов'язане з одного боку з легендою про феніксів, а з іншого – з історичним персонажем. Очевидно, ім'я птаха у англomовних читачів викликає асоціацію до Гая Фокса (Guy Fawkes), члена відомої групи, що п'ятого листопада 1605 року намагалася підірвати будівлю Британського Парламенту. Тепер п'ятого листопада Британія відзначає День Гая Фоукса. Зазвичай під час святкування цієї події по всій країні запалюють вогнища та феєрверки. Така картина, в свою чергу, нагадує про день смерті (спалення) фенікса та його воскресіння із попелу. Тому не дивно, що читач саме так вперше бачить Фоукса очима Гаррі Поттера:

англ. ...the bird burst into flames... (it) had become a fireball; it gave one loud shriek and next second there was nothing but a smouldering pile of ash on the floor [18: 155].

укр. ...птах зненацька спалахнув вогнем... (він) перетворився на вогняну кулю, голосно скрикнув, і наступної миті від нього не лишилося нічого, окрім жменьки попелу, що курився на підлозі [14: 213].

рос. ...по перьям птицы пробежал огонь, и всю ее охватило пламя... (она) превратилась в огненный шар, издала пронзительный крик, еще мгновение – и от нее ничего не осталось, кроме дымящейся на полу горстки пепла [8: 283].

У читачів українського та російського перекладів подібна історична алюзія не виникає через брак фонові інформації.

Другою специфічною рисою зоономастикону письменниці є широке використання зоонімів, утворених okazіonalно (загалом 12 одиниць). Всі okazіonalні зооніми (термін, запропонований Виноградовим В.С. [1: 59]) використовуються на позначення тварин-персонажів магічного світу, що, як правило, відіграють певну роль в творах, взаємодіють з головними героями, беруть активну участь в подіях, або виступають в якості непрямой додаткової характеристики своїх власників. Okazіonalні зооніми Ролінґ можна розподілити на дві категорії.

Перша категорія складається з okazіonalних зоонімів, що використовуються на позначення сутності тварини-носія імені (6 одиниць), наприклад: Snuffles / Сопун / Нюхалз, Errol / Ерола / Стрелка, Mosag / Мосаґ / Мосаґ. Для їх передачі перекладачі використовують калькування, транскрипцію та онімну заміну. Розглянемо один з прикладів більш докладно.

В п'ятій книзі читач знайомиться з новим видом магичних істот – тестралом. А точніше, з одним із представників цього виду, якого звати Tenebrus / Тенебрус / Тенебрус. Це ім'я

походить з латини і означає «темнота», або «сліпота» [4: 605]. Обидва значення надзвичайно характеристичні для цієї істоти, оскільки по-перше вона активна в темний час, а по-друге, пов'язана з темною стороною магії. Крім того, не всі чарівники можуть бачити цю істоту. Вона видима лише для тих, хто бачив смерть.

Для читача оригіналу ім'я істоти доволі прозоре, оскільки в англійській мові є слово *tenebrous*, яке означає те саме, що й латинське. В перекладах «прозорість» імені втрачається, оскільки обидва перекладачі використали транскрибування зооніма.

Друга категорія складається з оказіональних зоонімів, що використовуються на позначення зовнішньої характеристики тварини-носія імені (6 одиниць): Scabbers / Скеберс / Короста, Fang / Іклань / Клык, Aragog / Арагор / Арагог. Для передачі зоонімів перекладачі також використовують калькування, транскрипцію та онімну заміну.

Розглянемо два приклади цієї групи більш докладно: Crookshanks / Криволапик / Живоглот – дуже розумний кіт дуже розумної власниці. За словами Ролінг [16], кіт в неї вийшов аж занадто бездоганим, і вона вирішила компенсувати це смішним зовнішнім виглядом. Crookshanks походить від англійських слів *crook* (кривий) та *shanks* (ноги). В тексті читаємо:

англ. The cat's ginger fur was thick and fluffy, but it was definitely a bit bow-legged... [22: 50]

укр. Руде котяче хутро було густе й пухнасте, але сам кіт був криволапий... [11: 58]

рос. Шерсть у кота и вправду красивая, пушистая-пушистая, но лапы кривые... [9: 72]

Російський перекладач використовує онімну заміну для передачі зооніма, замінивши зовнішню характеристику персонажа рисою характеру; хоча кровожерливість, як згодом стане зрозуміло з книжки, непригаманна котові-власнику імені. Український перекладач калькуванням абсолютно точно передав задум автора.

Розглянемо другий приклад цієї групи: Pigwidgeon (Pig) – надзвичайно цікавий приклад зооніма, утвореного на основі каламбуру. Цитата з тексту:

англ. Harry stared at the word 'Pig', then looked up at the tiny owl... He had never seen anything that looked less like a pig.

'...why are you calling that owl Pig?' Harry asked Ron.

'Because he's being stupid,' said Ginny. 'Its proper name is Pigwidgeon.'

'Yeah, and that's not a stupid name at all,' said Ron... 'Ginny named him... And I tried to change it, but it was too late, he won't answer to anything else. So now he's Pig...' [19: 54]

укр. Гаррі глянув на слово «Лев», а тоді подивився на малесеньку сову... Кого-кого, а лева вона нагадувала якнайменше.

- ...а чому ти називаєш сову Левом? – поцікавився Гаррі.

- Бо Рон дурний, - втрутилася Джіні. – Насправді її звати Левконія.

- Ніби ця кличка не дурна, – ... мовив Рон. – Це Джіні так її назвала... Я намагався змінити, але було вже пізно, сова ні на що вже не реагує. То я скоротив, і тепер вона – Лев [12: 57].

рос. Гарри задержался на слове «сыч», затем поднял глаза на малютку-сову... Меньше всего на свете она походила на сыча.

-...Почему ты называешь свою сову Сычом? – спросил Гарри.

- Глупо получилось, - ответила... Джинни. – Это на самом деле сычик, только карликовый.

- А я для краткости называл его просто Сыч. И теперь он ни на какие другие имена не отзывается [6: 52].

Каламбур виникає тому що Гаррі сприймає ім'я сови Pig зі словарним значенням «свиня», і не розуміє, як можна крихітну сову називати свинею. До речі, в англійському тексті ім'я маленької сови Pigwidgeon – доволі вмотивоване, оскільки в англійському культурному полі, як зазначає в своїй роботі один з дослідників творів Ролінг, «це ім'я маленької феї» [17: 194]. Для Рона ж Pig – просто скорочене ім'я від повного Pigwidgeon. В російському перекладі каламбур втрачається, оскільки різниця між совою і сичем, а особливо для дитини, дуже незначна. Український переклад можна вважати адекватним.

З вищевикладеного можна зробити наступні висновки: 1) зоонімікон творів має двоїсту мотивацію; 2) найменування персонажів зумовлене жанром романів – фентезі, де бачення автором світу відображається не лише в подіях і реаліях твору, але й в іменах персонажів-тварин; 3) всі зооніми творів виступають в опозиції: персонажі реального світу, які, як правило, мають незначущі «звичайні» імена і персонажі магічного світу, які, навпаки, як правило, мають значущі (оказіональні чи алюзивні) імена; 4) зооніми є складовою предмету перекладознавства, оскільки є оказіональними відповідниками; 5) методи, що їх використовують перекладачі для передачі одних і тих самих зоонімів не завжди збігаються: з 28 зоонімних форм 15 (54%) передано однаковими методами, 13 (46%) – різними; 6) для передачі зоонімів український перекладач використовує: транскрипцію (57%), калькування (25%), онімну заміну (18%); 7) для передачі зоонімів російський перекладач послуговується: онімною заміною (37%), калькуванням (33%), транскрипцією (30%).

Аналіз робіт з ономастики свідчить про великі перспективи подальшого дослідження онімного та, зокрема, зоонімного простору художньої літератури.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Виноградов В.С. Лексические вопросы перевода художественной прозы: Автореф. дисс. докт. филол. наук. 10.02.04/ МГУ. – М., 1975. – С. 59
2. Гарбовский Н.К. Теория перевода: Учебник. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. – 544 с.
3. Ермолович Д.И. Имена собственные. Теория и практика межъязыковой передачи на стыке языков и культур.– М.:Валент,2005.-416с.
4. Латино-русский словарь. – Ростов н/Д: Феникс, 2000. – 704 с.
5. Михайлов В.Н. Собственные имена как стилистическая категория в русской литературе. - Луцк, 1965. - 56 с.
6. Ролинг Дж. К. Гарри Поттер и Кубок огня: Пер. с англ. – М.: Росмэн, 2006. – 667 с.
7. Ролинг Дж. К. Гарри Поттер и Орден Феникса: Пер. с англ. – М.: Росмэн, 2006. – 826 с.
8. Ролинг Дж. К. Гарри Поттер и Тайная комната: Пер. с англ. – М.: Росмэн, 2006. – 473 с.
9. Ролинг Дж. К. Гарри Поттер и узник Азкабана: Пер. с англ. – М.: Росмэн, 2006. – 509 с.
10. Ролинг Дж. К. Гарри Поттер и философский камень: Пер. с англ. – М.: Росмэн, 2006. – 398 с.
11. Ролинг Дж. К. Гарри Поттер і в'язень Азкабана: Пер. з англ. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 381 с.
12. Ролинг Дж. К. Гарри Поттер і келих вогню: Пер. з англ. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2003. – 670 с.
13. Ролинг Дж. К. Гарри Поттер і Орден Фенікса: Пер. з англ. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2003. – 813 с.
14. Ролинг Дж. К. Гарри Поттер і Таємна кімната: Пер. з англ. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 345 с.
15. Ролинг Дж. К. Гарри Поттер і філософський камінь: Пер. з англ. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 315 с.
16. 1999 Accio Quote!, the largest archive of J_K_Rowling interviews on the web. files. – Ел. пецырц: <<http://www.accio-quote.org/articles/list1999.html>>
17. Colbert D. The Magical Worlds of Harry Potter. A Treasury of Myths, Legends and Fascinating Facts. – London: Puffin, 2003. – 287 p.
18. Rowling J. K. Harry Potter and the Chamber of Secrets. – London: Bloomsbury, 1998. – 251 p.
19. Rowling J. K. Harry Potter and the Goblet of Fire. – London: Bloomsbury, 2000. – 636 p.
20. Rowling J. K. Harry Potter and the Order of the Phoenix. – London: Bloomsbury, 2003. – 956 p.
21. Rowling J. K. Harry Potter and the Philosopher's Stone. – London: Bloomsbury, 1997. – 223 p.
22. Rowling J. K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban. – London: Bloomsbury, 1999. – 317 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Маргарита Бережна – декан довузівської підготовки КВП Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій; здобувач кафедри теорії та практики перекладу Запорізького Національного Університету.

Наукові інтереси: теорія і практика перекладу онімів художнього тексту.

ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ГНІВУ (НА МАТЕРІАЛІ ЖІНОЧИХ ХАРАКТЕРІВ У ПЕРЕКЛАДАХ РОМАНУ М. МІТЧЕЛ "GONE WITH THE WIND")

Тетяна БІДНА (Кіровоград, Україна)

У статті йде мова про особливості передачі номінативних одиниць на позначення гніву, використаних для створення фемінінних та маскулінних типів жіночих характерів. Дослідження проведено на матеріалі роману М. Мітчел "Gone with the Wind".

The article under consideration focuses on the translation peculiarities of the nominative units denoting anger used for the creation of the feminine and masculine types of women's characters. The research is held on the novel "Gone with the Wind" by M. Mitchell.

Новий поштовх для розвитку світової мовознавчої наукової думки дали гендерні дослідження, які відбуваються в двох напрямках: 1) як жінки (й чоловіки) говорять та 2) як говорять про них [4: 198].

На нашу думку, художній переклад також не може стояти осторонь цієї проблеми, оскільки гендерний аспект досліджень дозволить з'ясувати 1) роль статевих характеристик